

gunkat balzsamüvegecsként rázták össze forró lá / ngörvények és nyirkos-hideg zsarnok-agyvelők, hogy a / ztán elfelejtett is ülepedni, s ki tudja, rajzol-e va / laha még erővonalakat az összefüggések princípiuma?"

A *tornác* című kisregény a legendás életrajzok, a személyi kultusz és a szocrealizmus irodalmának paródiája: „Különösen arra kell vigyáznunk, hogy a rágalmazó, hazug és dekadens művek, amelyek a magyar néptől amúgy is idegenek, és idegbeteg, zavaros formák martalékvá lesznek, nyilvánosságot ne kapjanak,” Utalásokat találunk az alkotás folyamatára is. Miközben a képzelt író, Lakatondy János Albert főherceg erényeit ecseteli, az író barátja beszél az alkotóról, magáról a műről, az alkotási módszerről, sőt dialógust folytat az elképzelt olvasóval. E tekintetben emlékeztet Esterházy *Termelési regényére*.

Különböző idősíkok variálása, átbujkálás; egyikből a másikba, jellemzi a kötet záró *Konzervcsukó* című „vignovellát”. Az egymásba fonódó-tekerdő epizódokban számos életjelenségre reflektál az író, és amíg boncolgatjuk történeteit, derülünk a finom ironiától a vaskos gúnyig terjedő humorán, észre sem vesszük, hogy magunkon nevetünk, hogy az író mindannyiunk „Őszesűrített konzervmagányát” igyekezett megzavarni.

Márton László könyve a megújhódó magyar prózairodalom egyik, figyelmet érdemlő láncszeme. Figyelembe véve, hogy a kötet az író egyetemista éveinek terméke, ez nem kis dolog.

LADÁNYI István

MÁSNAP

Bernard Malamud: *Isteni kegyelem*. Európa Könyvkiadó, Budapest, 1984

Bernard Malamud 1984-ben volt hetvenesztendős. Ebből az alkalomból Zentai Péter telefoninterjút készített az íróval, aki többek között a következőket mondta: „mintha a létünkhöz szükséges körülmények folyamatosan romlanának, a legeslegnagyobb gondok megoldására gyengülne az esélyek, egyre több ok halmozódik fel az emberek közötti szembenállás élesedésére.” A szemben álló nagyhatalmak az *Isteni kegyelem*ben a dzsenkek és a druzskik, akik között termonukleáris háború tört ki. Az önmagukért beszélő elnevezésekhez aligha kell kommentár. Nem firtatja a regény, hogy miért tört ki az özönvizet, világhatásztrófát okozó háború; arról sem történik említés, hogy ki kezdeményezte.

A napi politikai események nyugtalanítják és aggodalommal töltik el az emberiség sorsáért aggódó írókat. Számos megrázó kísérlet született addig, amely megjelenítette az atomkatasztrófa vízióját. Ezek sorában az *Isteni kegyelem*: arra figyelmeztet, hogy világunk sorsa az ember kezében van. A napi sajtóból visszaköszönő tényállás nem hagy kétséget

afelől, hogy nagyon is valós veszélyek fenyegetik az emberiséget. Az sem kétséges, hogy egy esetleges katasztrófának nem lennének győztesei. Joggal irányul tehát az írók fantáziája, figyelme és aggodalma arra, hogy mi történne azután. Másnap. Vajon folytatható lenne a civilizáció egy nukleáris háború romjain, egy lepusztult föld porában? Ugyanezeket a kérdéseket veti fel a nálunk is nagy érdeklődéssel kísért *The Day After* című film. Nyilvánvalóan nem évtizedek kellenének az újjáépítéshez, mint a korábbi háborúk esetében; a természeti-biológiai változások pedig úgyszólván beláthatatlanok. Helyénvalónak látszik az írók aggodalma, amikor felteszik a kérdést: folytatható volna egyáltalán az emberiség története?

Tömören és sarkítva így fogalmazható meg Malamud regényének alapkérdése is. Eszméket és filozófiai tartalmakat ütköztet, a cselekménybonyolítást pedig ezek aláhúzására vagy cáfolására használja. Tavaly jelent meg New Yorkban az író válogatott elbeszéléseit tartalmazó kötet, ennek ars poeticaként ható, önéletrajzi ihletettséggű előszavában olvasható: „nincs jó író, aki mindig úgy ír, ahogy épp kedve tartja. Valamilyen cél, eszme, hatás kedvéért ír; azért ír, hogy valamit megértessen, megéreztesen. Pártolom a gondolatszabadságot, de meggyőződésem, hogy nem okvetlenül azonos a művészettel. A kötetlen gondolkodás könnyen visz az önámítás mezsgyéjére. Nagy árat fizetünk a rosszul értelmezett kötetlen gondolkodásért, mert beférkőzik, beavatkozik a nyelv és a szerkezet logikájába, akár a pöröly, lesúlyt a fejünkre, mikor írni próbálunk. Ennek fényében inkább vitairatnak és töprengésre készető, filozófiai rendszer építgető műnek kell tekintenünk az *Isteni kegyelmet*, mintsem hagyományos regénynek.

Miután a nagyhatalmak kölcsönösen elpusztították egymást, az emberi nemből csodálatos módon mégis fennmaradt egyetlen példány. Calvin Cohn, aki kísérleteket végzett kutatóhajóján az óceán mélyén, s csak így menekült meg. A regény elején Isten elmondja Cohnnak, hogy „ezúttal nem lesz Noé, nincs több kivétel”, tehát az utolsó emberre is pusztulás vár, mert „az ember elárulta önmagát”, mivel nem megfelelő célra használta fel képességeit, és visszaélt az Isten jóindulatával, elpusztította önmagát. Malamud azáltal teszi autentikussá a vallásos eszméket regényében, hogy magát Istent is szerepelteti meséjében. A szöveg egyes részei bibliai szövegekkel alkotnak párhuzamot.

A Második Özönvíz a mérnököt egy „második senki szigetére” veti, ahol csimpánzokkal találkozik. Megtanítja őket beszélni. Nem lehet kétsége számára, hogy rá is hamarosan pusztulás vár. Mégis ott bujkál teteben és gondolataiban tovább a remény, munkál benne az életöszton, az élniakarás. A negyven felé járó férfi a mostoha körülmények között is önmagát akarja megvalósítani, tudatában van annak, hogy egyedül képviseli az emberi nemet; méltósággal viseli sorsát, és nagy ambíciókkal kezd hozzá egy új civilizáció megalapozásához. Tudását és tapasztalatait

megpróbálja a majmoknak átadni, miután azok elsajátították a kommunikáció alapfeltételét: a beszédet.

Nyilvánvalóan az emberi társadalom szolgáltatta a mintát a megváltozott körülmények között létrejött csimpánztársadalom létrehozásához, melyhez az a majom nyújtja az első lépcsőt Cohnnak, amelyet óceánográfiai kutatóhajóról hozott magával. Minden állatnak bibliából vett nevet ad. Hiába kutatja át a bozótokat, átvizsgálva az üregeket is, egyetlen hangyát, csótányt sem talál. Nem marad más élőlény a növényzetben és a majmokon kívül. Egy terebélyes eukaliptuszfat Cohn kinevez Iskolafának, amin naponta rendszeresen előadást tart a csimpánzoknak az emberiség kultúrájáról, mindenekelőtt a bibliáról. Egy alkalommal éppen a szent könyv logikátlanságára mutat rá, és többek között kijelenti: „miért hagyta az Úr, hogy tökéletlen teremtménye elrontsa az Ő eredetileg oly pompás ötletét? Miért nem olyanak teremtette az embert, amilyenek elgondolta, hogy lennie kell?” Cohn tehát Isten felé küldi nyílvesszejét, amire az Úr egy lángoszloppal válaszol. Már a regény első lapjain nyilvánvalóvá válik, hogy kettőjük elvei összeegyeztethetetlenek. Cohn saját emberi logikájára hivatkozva száll szembe az Úrral. Éppen a világhatasztrófa döbbsenti rá arra, hogy Isten kegyelmére az ember nem számíthat, csak kizárólag önmagára.

Bart István, a regény fordítója ugyancsak a bibliai párhuzamra hívja fel a figyelmet a könyv utószavában: „Cohn természetesen mégiscsak Ádám, aki — mi egyebet tehetne? — újramezdi az emberiség történetét. Félve, riadozva, esendően és ostobán, nevetségesen — pörölve, vitatkozva »Istenével«, lázongva és átkozódva — naivul, hősiessen és persze el is bukva.” Bernard Malamud szinte valamennyi korábbi művének szimbólumai és motívumrendszere az ősi zsidó tudatot, a jiddis hagyományokat élesíti újjá; erkölcsisége azonban túlnő a forrásokon. Logikus folytatása az életműnek az *Isteni kegyelem* ebből a szempontból is. A kötet végén, a Jegyzetekben többek között visszakereshetők a szövegben előforduló jiddis kifejezések magyar megfelelői is.

Malamud lebilincselő, olvasmányos regényt írt: élményszerű és elgondolkodtató. Leírásai tömörek, pontosak. Seholy egy fölösleges mondat, elkalandozó kitérő. Mellékesen tesszük csak hozzá: a New York-i egyetemen évtizedek óta írásművészetet és fogalmazást tanít az amerikai írójelölteknek.

KONTRA Ferenc